

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Novissima Polyantha, In Libros XX. Dispertita

Dominicus

Francofurti, 1613

Ingenium

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97211](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97211)

hosti miserandus. Nam hosti non facile commouetur misericordia... Quod vel ipse probet Momo.

Dicit conueniet, ubi negotium incidit cum homine moroso diffidit... Myrtilus es. Id est: M. litera tibi forte obtrigit. Nephasti dies. Olim vocabantur in aedificariis... Seruabis bouem. Inus dolores. Intolerandum est ex animam tenentem dolorem significantes dicunt... De maximo est acerbissimis malis dicebatur.

Ingenium.

DEFINITIO ET ETYMOLOG. INGENIUM, Graece ingenion, ut, & ingenion, est, h, industria & ingeniosus dicitur. Est autem ingenium, extentio intellectus ad intellectorem cogitationem. Ingenium significat proprie naturam

YANTIEA

turam cuique ingentiam. Terent. Nam qui cum ingenis conficitur ut eius modi, si est, cum hominibus eius modi natura. Huius diminutum est ingeniolium, item ingeniuus, qui libera matre natus nec postea seruus factus est, & relatiuum libertini. Hinc etiam ingenitas, quae est contraria libertinitati.

Ingenium est animi vis, qua se extendit & exercet ad incognitorum cognitionem. Graecis dicta *νοησις*, & significat alias naturam vnicuique ingentiam.

SENTENTIAE BIBLICAE. Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consilium. *Eccle. 25.*

PATRUM SENTENTIAE. Nihil per aliud ingenium ita auferitur, quin ita ac re ingenium e contra inueniat. *Aug. in ser.*

Ingenia acumen, vel tarditas premium vel poenam in futuro collocat. *Hier. in app.*

Non semper ingenii vena respondet ad votum, & quandoque dicta laudabiliora caui aliter scribenti se offerunt, quae per studii vehementiam, & indaginem laboriosae meditationis inueniri non possunt. *Petr. Rau. in quadam epist.*

Sicut qui tardus est ad capiendum, pro intentione tamen boni studii premium percipit: ita qui praestitum ex Deo sibi ingenium negligit, condemnationis reus existit: quia donum, quod accepit, despiciit, & per desidiam derelinquit. *Isidorus lib. 3. de summo bono.*

Quidam Dei iudicio donum scientiae, quod negligunt, accipiunt, ut diutius de rebus creditis puniantur: tardiores autem, id eo quod scire cupiunt, difficulter inueniunt, ut pro maximo exercitio laboris maximum premium habeant retributioni. *ibid.*

Non ego meo ingenio vel merito, sed eius dono sum, si quid laudabile sum. Nam quaedam acutissima & excellentissima ingenia tanto in maiori errant, quanto confidentius tanquam suis viribus curcuerint, nec suppliciter ac veraciter Deum, ut vitam sibi ostenderet, petuerunt. *Aug. ad Maced. epist. 1.*

Apis acriter pungit, & mel conchit: sic paruo corpore anima ingeniosa & acerrima viget, & doctrinae suauitatem profert. *Hieronymus sup. illud Eccle. in Brevi in volatilibus apu. Et sumum dulcoris habet fructus eius.*

Dum ingeniosi negligentia torpent, in prauis actionibus remanent, & simplices, quos ingenii penna adiuuat, ab obtinenda regni aeterni gloria, virtus operationis leuat. *Greg. super illud Proverb. 30. Stille manibus nititur.*

Abcondere talentum in terra, est acceptum ingenium in terrenis actibus implicare, & non lucrum spirituale acquirere. *Iouan. Chrysost. sup. illud Matth. 25. Auiens foderit in terram.*

Semper in robusto & vegetato corpore animus mollior iacet, atque tepidum cor: & tursum in corpore debili & infirmo fortior viget & promptior spiritus. *Bernardus in Apolog.*

SENTENTIAE POETICAE.

Horat. in Epist.

Quo semel est imbuta recens seruat odorem Testis adu.

Plaut. in Pen.

Bono ingenio me esse ornatum, quam auro multo mihiolo. Aurum in fortuna inuenitur, natus in ingenium bonum. Bonam ego quam beatam, me esse dici mihiolo. Meretricem pudorem gerere magis decet quam purpuram. Pulchram ornatum turpes mores peius caeno collinunt. Lepidi mores turpen ornatum facile factis comprobant, Magno cum periculo castitati, quam multum placet.

Quid. 3. de Trist.

Adde quod ingenium longa rubigine laesum Torpet. Et est multo quam fuit ante nimium. Ferris assiduus non renouetur ut auro, Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.

Quid. lib. 15. Metam.

Carne fera sedant ieiunia, nec tamen omnes, Quippe equus & pecudes, armenta, & gramina viuunt. At quibus ingenium est, immansuetum est, ferumque. Armenta & Tigres iracundis, leones. Cuius lupi vrsi d'apibus cum sanguine gaudent.

Idem lib. 3. Anor. eleg. 7.

An quisquam ingenium etiam nunc suscipit artes? Aut tenerum dotes carmen habere putat? Ingenium quondam fuerat pretiosus auro:

Quid. epist. Hiero. ad Leandrum

At nunc barbaries grandis, habere nihil. Fortius ingenium suspicor esse seruis. Vi corpus teneris, sic mens infirma puellis.

Quid. Trist. Eleg. 7.

Singula quid referam? Nil non mortale tenemus, Pectoris exceptis, ingenioque bonis. En ego cum patria caream vobisque domoque, Raptaeque sint admi que potuerunt mihi.

Ingenio tamen ipse meo comitorque frangere Casar in hoc potuit iuri habere nihil.

Idem 3. Trist. eleg. vi.

Ingenium fringere meum mala, cuius & ante Fons inficundus, paruaque, vana fuit. Sed quae uoque fuit, nullo exercente reuiguit. Et longo perit arida facta sita.

Propert. 3.

Nam neque Pyramidum sumptus ad sidera laeti Nec Iouis Etes calum imitata demas, Nec Mausoles dives fortuna sepulchri, Mortis ab extrema condicione uacat. Aut illis flamma, aut imber subduci bonis. Annorum aut ita pender a uiderant. At non ingenio quaesitum nomen ab auro, Exciderit, ingenio sicut sine morte decet.

Plaut. Capt.

Sape summa ingenia in occulto latent. Mart. 1.

O quantum est subitis casibus ingenium.

SENTENTIAE PHILOSOPHOUM.

De ingenio. Dial. viii.

Francisc. Petrarch.

GAVD.

At ingenium est velox. RAT. Ad virtutes vitiumque velocius eo propius ruina. G. Ingenium expeditum est, hinc artibus applicabile pretiosa animi suppellex. Si minus, si fa, periculosa, laboriosa. G. Ingenium peracutum est, non acumen, sed & qualitas, atque constantia, ueritate inpetuam merentur, quorundam acumen tenui, cupido in primoque molimine deficit, validissima etiam si ad inueniunt, infirma sunt, sic robur omne tenuitas erodit. G. Ingenium est mihi. R. Nihil sapientiae odiosius nomen. Nihil uero philosophanti molitius, quam soporificum uisum Palladii fixere veteres aranea, cuius subterrepe es telae sunt, sed fragiles, nullaeque, uisum. Vt macronis ego, ni acies fit, non penetrat modo, sed fubilitat. G. Probatum fatile ingenium est. R. Hoc Mar. Caroni Censorio in quod literis simuq, atque armis bellicisq, omnibus & uariis sticis artibus, & fore idoneus, quod ex parte Graecorum Epaminonda, Perse autem Cyro. Tum hoc ueritate, quod gat, neu uersutum sit, neualiquid non agile sed locum constans habeat cauto. Aliud est enim non posse conueniunt facile ire posse quoque uisus. G. Ingenium est excellens. R. refert, quod in genere excellas, huius enim quod, uel in uaga est, uerumque est, ubi intendis ingenium ualeat. ingenium bonum, quam excellens, quod illud in malum, quit, hoc in diuersa uolubile est. Nam & Crispus Lantam magna uisum fuisse ait, sed ingenio malo uariis ingenium magnum est. R. Bonum cupio & modicum, sola suspensa est. Sape magnum ingenium magnum malorum fuit. Raro autem magniteros, nisi ex magno prodire.

Est vis certe quaedam, quam ingenium uocant, & quae est, ea ut efficere possit & adipisci, quae ad propositum tinent. Ac si finis quidem honestus sit, laudanda in menditas est nominanda. *Lib. 6. Ethic. cap. 12. Et lib. 1. Aduersus Epicurum cap. 10.*

Est hoc maximum & prestantissimum, quodque necesse est, ut ab alio possit, nec disere: sed quaecumque, & auctore, buatur, tale obtinebit. Cuius si summa & excellens quae tura concessa sit facultas, ea demum perfecta ueritate necesse est. *Lib. 3. Ethic. c. 5.*

Verum ingenium & indoles in eo est, ut possit tractari, qui, & declinare salum quod quidem est, quibus accedat & indolem natura largita est, praecare efficere possit, amant & oderunt, & proponunt, uere de eo, quod ingenium est, iudicant. *Lib. 8. Top. c. 5.*

Ingenium non idem ualeat quod prudentia: enim ingenium nullo modo possit. *Lib. 6. Ethic. c. 12.*

Is demum bene natus, & bene animo constitutus, qui natus a natura datum est, ut quasi aspectum quaedam uere iudicabit, atque id, quod uere bonum est, sequetur. *Ethic. c. 5.*

Vis duplex est eius, in qua sedes est opinionum, ingenium denia. *Lib. 6. Ethic. c. 12.*

Potest ingenium fortissimum ac beatissimum latere, potest ex deformi humilis, corpulculo in modum magnus exire. Non enim deformitate corpus fortissimum, sed pulchritudine animi corpus ornatur. *Senec. epist. 117.*

Nullum ingenium potest esse magnum, antequam quid admixtum de furia. *Senec. de tranquillitate animi.*

Tria sunt quae in tota rerum uarietate, excellunt.

ingenia non sunt desperanda, sed quod redundat, recidendum est, Laert. lib. 5. c. 5.

Cicero de C. Caesar dicere solebat? Quoties huius astutiam & ambitionem video sub humanitatis specie latitantem, metuo reip. tyrannum: rursus quum comas moliter fluentes, & ipsum vno digito scalpentem caput intueor, vix animum inducere possum, vt tantum facinus animo concipiat. Erasmi. l. 4. apoph.

9 SIMILITUDINES.

Hieronymi. Quomodo late segetes, & vberes agri interdum culmis artifice luxuriant: Ita preclara ingenia, & mens plena virtutibus, in variarum artium redundat elegantiam. Vnde & apud Græcos Philosophus ille laudatur, qui omne, quo vteretur, vsque ad pallium & annulum, manu sua factum gloriatus est. Hoc idem possumus & de isto dicere, qui basilicas Ecclesie, & martyrum conciliabula diuitis floribus, & arborum cortis, vitiumque pampinis adumbravit, vt quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione quam visu, presbyteri laborem & studium testaretur, Ad Heliodor.

Plurarchi. Vt multa agrestia subnascantia in agro, mala quidem ipsa sunt, sed tamen signa felicitatis atque vberis soli, si quis excolat: Sic animi affectus per se mali arguunt ingenium non malum, si accedat recta institutio. In Moral.

Ciceronis. Vt multa maiora sunt opera animi quam corporis: Sic hæc res, quas profectum ingenio, gratiores sunt, quam illæ quas viribus, Lib. 2. Officiorum.

Quintilianus. Vt in angusto ore difficilius recipiunt, sed retinent certius liquorem: Ita ingenia, quæ tardius percipiunt, sere meminerunt tenacius, Lib. 1. Orator. instit.

Roterodami. Adamas vna re mollescit, adictus ferri alias indomitus: Ita nullum est ingenium tam ferum, quod non aliqua ratione queat expugnari, In siml.

Minor vis inest in radicibus herbarum salubrium, cum semen maturefcit: Ita deterior fit ingenii naturæque vis, quoties liberis gignendis datur operas, In siml.

Seneca. Vt qui spinas habet in pedibus, vbique spinas calcet: Ita sterili ingenio omnis materia sterilis est. Apud Erasmi.

Et huiusmodi rumbam progressum sensus, progredientem non sentis, & fructum aut herbam creuisse apparet crescere: Ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis constat actibus, exinteruallo sentitur, In siml.

Plinius. In hominibus, & squatina, & rheia, & pascinaca, cum cantatissimi sint piscium, tamen sæpe reperiuntur habentes in venire mugilem omnium velocissimum, solertia & ingenio capientes: Ita quidam arte superant longe potentiores opibus aut viribus, Lib. 9. capite 24.

Roterodami. Plutarchus testatur, se vidisse in Africa coruos, qui lapillos in aquam aggererint, donec aqua eo surgeret, vt contingi posset: idem narrat de cane coniciente lapillos in amphoram oleariam: Ita nobis, quod viribus diminutum erit, ingenio suppleendum est, In siml.

Et ingenia pondera, quæ nullis hominum viribus tolli possunt, machinis facile tolluntur: Ita quod vt nequeas efficere, ratione & arte facile efficias, In siml.

Chamaeleon, quia pauidissimum animal, subinde colorem mutat: Ita qui viribus non possent, ad varias artes confugiant necesse est, In siml.

Seneca. Quemadmodum lana quosdam colores semel ducit, quosdam, nisi sæpius macerata & recocta, non peribit: Sic alias disciplinas ingenia cum acceperit, protinus præstant: hæc nisi alte descendit, & diu sedit, animum non colorauit, sed infecit, nihil ex his, quæ promiserat, præstat, Lib. 2. epist. 72.

Roterodami. Vt inter tet hominum millia nullæ facies per omnia similes, nec vllæ voces: Ita suum cuique ingenium est, suus cuique mos, In siml.

Sicuti similia alios hebetiores reddit, alios actiores, alios elingues facit, alios loquaculos, pro corporum habitu: Ita eadem stultitia & ignorantia veri quosdam incitat ad studium pecuniarum, quosdam ad voluptates, In siml.

Anthracitis carbuncolorum generi peculiare est, vt coniectus in ignem velut intermortuus extinguatur; contra aquis perfusus exardescat: Ita quosdam contraria mouent; si exhorteris, magis languescunt, si dehortaris, magis accenduntur, si bene merearis, redduntur inimici, si male, plus te faciunt, In siml.

Quemadmodum adamas aduersus omnia inuictus, hircino sanguine, & coque calido ac recenti, maceratus, malleo frangitur: Ita quædam ingenia nulla vi peruenias, blanditia emollienda sunt, In siml.

Et nonnullæ mulieres ex viris quibusdam non concipiunt, aliis adiunctæ fecundæ fiunt: Ita sunt, qui apud quosdam præceptores indociles, aliis traditi doctoribus proficiunt: quod sint vt corporum, ita & ingeniorum cognationes, ac diffidia, In siml. libus.

Et salutum indurat: etiam liquefacit: Ita eadem oratio ab eodem

ingenia non sunt desperanda, sed quod redundat, recidendum est, Laert. lib. 5. c. 5.

Cicero de C. Caesar dicere solebat? Quoties huius astutiam & ambitionem video sub humanitatis specie latitantem, metuo reip. tyrannum: rursus quum comas moliter fluentes, & ipsum vno digito scalpentem caput intueor, vix animum inducere possum, vt tantum facinus animo concipiat. Erasmi. l. 4. apoph.

9 SIMILITUDINES.

Hieronymi. Quomodo late segetes, & vberes agri interdum culmis artifice luxuriant: Ita preclara ingenia, & mens plena virtutibus, in variarum artium redundat elegantiam. Vnde & apud Græcos Philosophus ille laudatur, qui omne, quo vteretur, vsque ad pallium & annulum, manu sua factum gloriatus est. Hoc idem possumus & de isto dicere, qui basilicas Ecclesie, & martyrum conciliabula diuitis floribus, & arborum cortis, vitiumque pampinis adumbravit, vt quicquid placebat in Ecclesia, tam dispositione quam visu, presbyteri laborem & studium testaretur, Ad Heliodor.

Plurarchi. Vt multa agrestia subnascantia in agro, mala quidem ipsa sunt, sed tamen signa felicitatis atque vberis soli, si quis excolat: Sic animi affectus per se mali arguunt ingenium non malum, si accedat recta institutio. In Moral.

Ciceronis. Vt multa maiora sunt opera animi quam corporis: Sic hæc res, quas profectum ingenio, gratiores sunt, quam illæ quas viribus, Lib. 2. Officiorum.

Quintilianus. Vt in angusto ore difficilius recipiunt, sed retinent certius liquorem: Ita ingenia, quæ tardius percipiunt, sere meminerunt tenacius, Lib. 1. Orator. instit.

Roterodami. Adamas vna re mollescit, adictus ferri alias indomitus: Ita nullum est ingenium tam ferum, quod non aliqua ratione queat expugnari, In siml.

Minor vis inest in radicibus herbarum salubrium, cum semen maturefcit: Ita deterior fit ingenii naturæque vis, quoties liberis gignendis datur operas, In siml.

Seneca. Vt qui spinas habet in pedibus, vbique spinas calcet: Ita sterili ingenio omnis materia sterilis est. Apud Erasmi.

Et huiusmodi rumbam progressum sensus, progredientem non sentis, & fructum aut herbam creuisse apparet crescere: Ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis constat actibus, exinteruallo sentitur, In siml.

Plinius. In hominibus, & squatina, & rheia, & pascinaca, cum cantatissimi sint piscium, tamen sæpe reperiuntur habentes in venire mugilem omnium velocissimum, solertia & ingenio capientes: Ita quidam arte superant longe potentiores opibus aut viribus, Lib. 9. capite 24.

Roterodami. Plutarchus testatur, se vidisse in Africa coruos, qui lapillos in aquam aggererint, donec aqua eo surgeret, vt contingi posset: idem narrat de cane coniciente lapillos in amphoram oleariam: Ita nobis, quod viribus diminutum erit, ingenio suppleendum est, In siml.

Et ingenia pondera, quæ nullis hominum viribus tolli possunt, machinis facile tolluntur: Ita quod vt nequeas efficere, ratione & arte facile efficias, In siml.

Chamaeleon, quia pauidissimum animal, subinde colorem mutat: Ita qui viribus non possent, ad varias artes confugiant necesse est, In siml.

Seneca. Quemadmodum lana quosdam colores semel ducit, quosdam, nisi sæpius macerata & recocta, non peribit: Sic alias disciplinas ingenia cum acceperit, protinus præstant: hæc nisi alte descendit, & diu sedit, animum non colorauit, sed infecit, nihil ex his, quæ promiserat, præstat, Lib. 2. epist. 72.

Roterodami. Vt inter tet hominum millia nullæ facies per omnia similes, nec vllæ voces: Ita suum cuique ingenium est, suus cuique mos, In siml.

Sicuti similia alios hebetiores reddit, alios actiores, alios elingues facit, alios loquaculos, pro corporum habitu: Ita eadem stultitia & ignorantia veri quosdam incitat ad studium pecuniarum, quosdam ad voluptates, In siml.

Anthracitis carbuncolorum generi peculiare est, vt coniectus in ignem velut intermortuus extinguatur; contra aquis perfusus exardescat: Ita quosdam contraria mouent; si exhorteris, magis languescunt, si dehortaris, magis accenduntur, si bene merearis, redduntur inimici, si male, plus te faciunt, In siml.

Quemadmodum adamas aduersus omnia inuictus, hircino sanguine, & coque calido ac recenti, maceratus, malleo frangitur: Ita quædam ingenia nulla vi peruenias, blanditia emollienda sunt, In siml.

Et nonnullæ mulieres ex viris quibusdam non concipiunt, aliis adiunctæ fecundæ fiunt: Ita sunt, qui apud quosdam præceptores indociles, aliis traditi doctoribus proficiunt: quod sint vt corporum, ita & ingeniorum cognationes, ac diffidia, In siml. libus.

Et salutum indurat: etiam liquefacit: Ita eadem oratio ab eodem

9 APOPHHEGMATA.

Inter pueros candidos, ac felici ingenio natos appellare solebat, quæ qui præcellit, Deos parentes referre videtur. Prisci enim Demones autem à scientia dicti sunt, quasi de diuinitate. Idem accerimo ingenio, alter leni dicere solebat, se alteri adhibere calcaria, alteri irenos. Præcipuum est, vt Doctor animaduertentur ac naturam discipulorum. Meminit M. Tullius lib. Demetrius Valerens hominum fastuosorum sublimitatem dicit, quæ inquit, sed relinquendam sobrietatem. Talia enim

